

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
30 серпня 2021 року, протокол № 1

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

30 серпня 2021 року

м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр
за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення
галузі знань 23 Соціальна робота**

РОЗРОБНИК:

Професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, кандидатка юридичних наук, доцентка
25 серпня 2021 року

_____ Ірина МИХАЙЛОВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри трудового, земельного та господарського права
28 серпня 2021 року, протокол № 1 .

Завідувач кафедри,
доктор юридичних наук, професор
28 серпня 2021 року

_____ Іван КОСТЯШКІН

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук, доцент
28 серпня 2021 року

_____ Сергій КРУШИНСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка
28 серпня 2021 року

_____ Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг 0,58 ум.др.арк.

ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни	–	3
2.	Заплановані результати навчання	–	4
3.	Програма навчальної дисципліни	–	6
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	8
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 8
	4.2.	Аудиторні заняття	– 8
	4.3.	Самостійна робота здобувачів вищої освіти	– 8
5.	Методи навчання та контролю	–	9
6.	Схема нарахування балів	–	9
7.	Рекомендовані джерела	–	10
	7.1.	Основні джерела	– 10
	7.2.	Допоміжні джерела	– 12
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	14

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	–	23 Соціальна робота
2.	Код і назва спеціальності	–	232 Соціальне забезпечення
3.	Назва спеціалізації	–	-
4.	Назва дисципліни	–	Пенсійне забезпечення
5.	Тип дисципліни	–	обов'язкова
6.	Код дисципліни	–	ОДПП 1.2.15.
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–	перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	–	бакалавр
9.	Курс / рік навчання	–	третій
10.	Семестр	–	шостий
11.	Обсяг вивчення дисципліни:		
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	–	3,5 /105
	2) денна форма навчання:		
	аудиторні заняття (годин)	–	52
	% від загального обсягу лекційні заняття (годин)	–	49,5%
	% від обсягу аудиторних годин семінарські заняття (годин)	–	26
	% від обсягу аудиторних годин самостійна робота (годин)	–	50%
	% від загального обсягу тижневих годин:		
	аудиторних занять	–	3,0
	самостійної роботи	–	3,1
12.	Форма семестрового контролю	–	екзамен
13.	Місце дисципліни в логічній схемі:		
	1) попередні дисципліни	–	ОДПП 1.2.1. Вступ до спеціальності та основи наукових досліджень.
ОДПП 1.2.2. Система соціального забезпечення.
ОДПП 1.2.5. Право соціального забезпечення.

- 2) супутні дисципліни
- 3) наступні дисципліни

- ОДПП 1.2.12. Соціальні допомоги.
- ОДПП 1.2.16. Соціальне обслуговування.
- ОДПП 1.2.21. Міжнародні стандарти соціального забезпечення,
- ОДПП 1.2.26. Судовий захист права на соціальне забезпечення.

14. Мова вивчення дисципліни – українська

2. Заплановані результати навчання

Навчальна дисципліна «Пенсійне. забезпечення» забезпечує програмні компетентності та програмні результати навчання, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни, передбачених освітньо-професійною програмою «Бакалавр соціального забезпечення»:

ЗК 03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 08. Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 09. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 12. Здатність працювати в команді.

ЗК 15. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих на себе обов'язків.

ЗК 16. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо при прийнятті рішень та вирішенні проблемних ситуацій у сфері соціального забезпечення.

СК 02. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.

СК 03. Здатність консультувати з питань соціального забезпечення різних осіб та груп населення, котрі опинилися у складних життєвих обставинах.

СК 04. Здатність використовувати механізми призначення виплат та надання соціальних послуг та застосування засобів контролю в системі соціального забезпечення населення.

СК 06. Здатність планувати та звітувати в системі соціального забезпечення, у тому числі шляхом застосовувати сучасні інформаційні системи та програмне забезпечення для отримання й обробки даних у сфері соціального забезпечення.

СК 12. Здатність до організації та управління процесами в соціальному забезпеченні.

СК 16. Здатність визначати соціальні ризики та підбирати механізми для їх подолання чи мінімізації, надавати консультації та висновки щодо можливостей призначення та отримання окремих видів соціального забезпечення.

ПР 03. Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження.

ПР 04. Вміння застосовувати статистичну, методичну та нормативну базу системи соціального захисту населення.

ПР 05. Використовувати механізми призначення адресної соціальної допомоги, пенсій, соціальних послуг.

ПР 16. Застосовувати нормативно-правову базу в захисті соціальних груп населення, демонструвати практичні навички застосування норм права щодо відносин, котрі виникають при наданні окремих видів соціального забезпечення

ПР 22. Здатність самостійно планувати та здійснювати увесь комплекс дій, необхідних для фахового надання допомоги особам, котрі її потребують, в умовах визначеного законодавством часу.

ПР 24. Надавати консультації щодо можливих способів здійснення та захисту прав та інтересів особи у сфері соціального забезпечення, вести формальну і неформальну бесіду з проблем соціального забезпечення.

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:
1. Знання
<i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>
1.1) відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату теорії права соціального забезпечення щодо пенсійного забезпечення;
1.2) знати принципи пенсійного забезпечення в Україні;
1.3) відрізняти види пенсійних виплат у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
1.4) визначати порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії;
1.5) називати проблеми пенсійного забезпечення окремих категорій громадян.
2. Розуміння
<i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>
2.1) пояснювати зміст дефініцій основних термінів, що розкривають суть пенсійного забезпечення;
2.2) аналізувати норми чинного законодавства у сфері пенсійних відносин;
2.3) описувати пенсійну систему України загалом, та її структурні рівні, зокрема;
2.4) з'ясувати проблеми пенсійного забезпечення в Україні;
2.5) обговорювати перспективи розвитку та реформування солідарного, накопичувального та недержавного рівнів пенсійної системи України.
3. Застосування знань
<i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1) застосовувати норми чинного законодавства на практиці при вирішенні спорів щодо порушених пенсійних прав осіб;
3.2) виявляти недоліки правового регулювання пенсійних правовідносин;
3.3) готувати проекти процедурних та процесуальних документів;
3.4) скласти аналітичні довідки за результатами дослідження окремих аспектів пенсійного забезпечення;
3.5) окреслювати коло проблем, з якими зіштовхуються особи у разі виникнення права на пенсію.
4. Аналіз
<i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) дискутувати про основні проблеми законопроектної роботи з питань реформування пенсійного законодавства;
4.2) досліджувати наукові погляди вчених щодо шляхів вдосконалення пенсійного законодавства;
4.3) співвідносити норми чинного вітчизняного законодавства в сфері пенсійного забезпечення з європейськими стандартами;
4.4) співвідносити норми українського законодавства в сфері пенсійного забезпечення з законодавством країн пострадянського простору;
4.5) робити висновки про можливі варіанти уніфікації законодавства в сфері пенсійного забезпечення.
5. Синтез
<i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>

5.1)	класифікувати юридичні факти, які зумовлюють виникнення, зміну чи припинення пенсійних правовідносин;
5.2)	встановлювати зв'язок між юридичними фактами, які зумовлюють виникнення, зміну чи припинення пенсійних правовідносин;
5.3)	пропонувати формулювання норм для внесення змін в законодавство;
5.4)	розробляти пропозиції по удосконаленню пенсійного законодавства;
5.5)	узагальнювати практику застосування чинного пенсійного законодавства.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>	
6.1)	робити висновок щодо повноти вирішення конкретного спору щодо порушених пенсійних прав осіб;
6.2)	використовувати набуті знання для складання процесуальних документів;
6.3)	давати необхідні роз'яснення з питань пенсійного забезпечення;
6.4)	аргументувати позицію щодо оцінки якості пенсійного забезпечення в Україні;
6.5)	розмірковувати щодо ефективності державної соціальної політики.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>	
7.1)	робити аналіз наукових праць з критичним висвітленням їх змісту;
7.2)	планувати заходи із приведення у відповідність пенсійного законодавства України до законодавства ЄС;
7.3)	писати позовні заяви, обґрунтування та інші процесуальні документи, необхідні для судового розгляду з питань захисту пенсійних прав осіб;
7.4)	робити пропозиції до законодавства;
7.5)	розробляти план заходів захисту осіб, які мають право на пенсію.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Загальні положення системи пенсійного забезпечення

Загальна характеристика системи пенсійного забезпечення в Україні. Рівні пенсійної системи України (солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; система недержавного пенсійного забезпечення). Проблеми запровадження рівнів пенсійної системи України. Принципи пенсійного забезпечення.

Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню. Добровільна участь в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Правовий статус застрахованих осіб. Правовий статус страхувальників.

Міжнародні двосторонні договори та угоди в сфері пенсійного забезпечення.

Тема 2. Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Поняття, ознаки та умови формування страхового стажу. Відмінність страхового стажу від трудового стажу. Страховий стаж як юридичний факт. Значення страхового стажу як підстави виникнення пенсійних правовідносин. Види страхового стажу. Періоди, з яких складається страховий стаж. Порядок та способи підтвердження страхового стажу. Особливості обчислення страхового стажу.

Тема 3. Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Поняття і види пенсій у солідарній пенсійній системі. Поняття пенсії за віком. Обчислення розміру пенсій за віком. Умови призначення пенсії за віком. Розмір пенсії за віком. Мінімальний розмір пенсії за віком. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.

Поняття пенсії по інвалідності. Умови призначення пенсії по інвалідності. Групи інвалідності. Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності. Розмір пенсії по інвалідності. Період, на який призначається пенсія по інвалідності. Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.

Поняття та умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Зміна розміру пенсії. Призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї. Виділення частки пенсії.

Тема 4. Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Порядок звернення за призначенням (перерахунком) пенсії. Строки призначення пенсії. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії. Виплати (доходи), що враховуються в заробітну плату (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії. Індиксація та перерахунок пенсій у зв'язку із збільшенням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, та страхового стажу.

Виплата пенсії. Строки перерахунку та виплати пенсії. Виплата пенсії за минулий час. Виплата пенсії особам, які перебувають на повному державному утриманні. Припинення та поновлення виплати пенсії. Утримання надміру виплачених сум пенсій. Відрахування з пенсій. Виплата пенсії у разі виїзду за кордон. Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.

Порядок оскарження дій страховальників, виконавчих органів Пенсійного фонду. Відповідальність страховальників, банків, організацій, що здійснюють виплату і доставку пенсій, та їх посадових осіб. Відповідальність Пенсійного фонду, його органів та посадових осіб за порушення у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Гарантії прав і законних інтересів застрахованих осіб.

Тема 5. Спеціальне пенсійне забезпечення

Поняття та правові ознаки спеціальних пенсій, що передбачені законодавством України.

Пенсійне забезпечення прокурорів та слідчих прокуратури. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб. Пенсії за особливі заслуги перед Україною. Пенсії за віком на пільгових умовах.

Тема 6. Недержавне пенсійне забезпечення

Система, принципи та суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди та їх види.

Особливості створення та функціонування корпоративних і професійних пенсійних фондів. Ведення персоніфікованого обліку учасників недержавних пенсійних фондів. Пенсійні внески.

Пенсійний контракт і пенсійна схема. Порядок укладення та істотні умови пенсійного контракту. Дія пенсійного контракту. Поняття і типи пенсійних схем.

Види пенсійних виплат. Умови та строки здійснення пенсійних виплат пенсійними фондами. Порядок укладення та оплати договору страхування довічної пенсії за рахунок пенсійних коштів учасника фонду. Пенсія на визначений строк. Пенсійна виплата, що здійснюється одноразово.

Державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак.)		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1.	Загальні положення системи пенсійного забезпечення	20	6	6	-	-	8
2.	Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	16	4	4	-	-	8
3.	Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	21	6	6	-	-	9
4.	Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	16	4	4	-	-	8
5.	Спеціальне пенсійне забезпечення	18	4	4	-	-	10
6.	Недержавне пенсійне забезпечення	14	2	2	-	-	10
	Всього годин:	105	26	26	-	-	53

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбаченими тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

4.3.1. Самостійна робота здобувачів вищої освіти включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. У процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти виконують індивідуальні завдання у вигляді рефератів.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

4.3.6. Самостійна робота здобувачів вищої освіти може передбачати творче завдання спрямоване на пошук шляхів удосконалення законодавства в сфері пенсійного забезпечення. Здобувач вищої освіти готує пояснювальну записку, законопроект про внесення змін до чинного законодавства та порівняльну таблицю. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки http://static.rada.gov.ua/site/bills/info/zak_rules.pdf

4.3.7. До самостійної роботи може бути зараховано участь у наукових та науково-практичних заходах із виступом, проходження онлайн тренінгів та курсів з тематики навчальної дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- презентація виконаних есе за завданою тематикою.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни проводиться у формах:

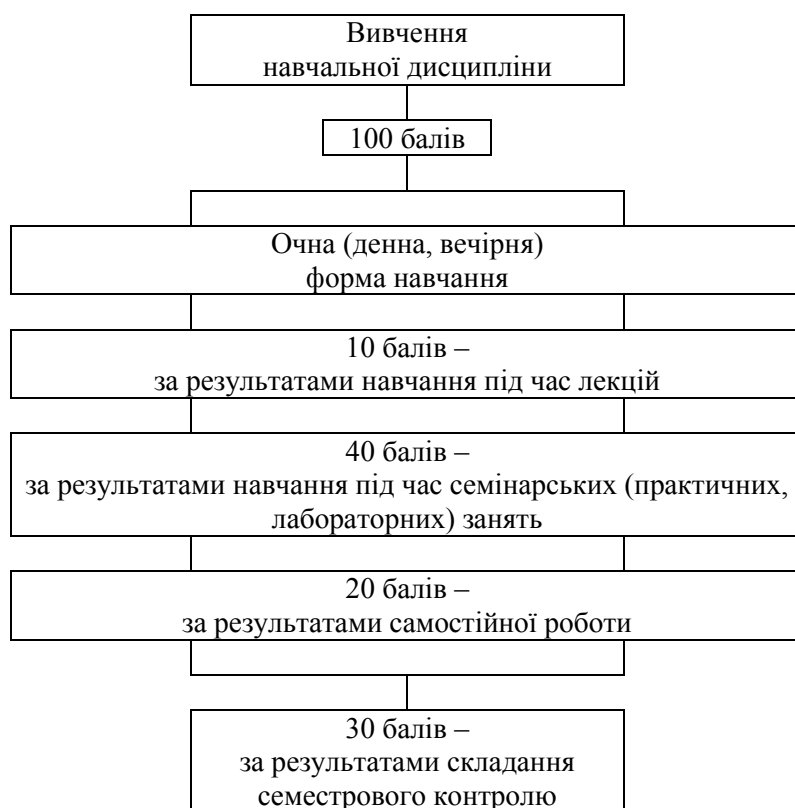
- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування здобувачів вищої освіти щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

Екзамен усний або письмовий (зважаючи на епідеміологічну ситуацію в регіоні на час складання іспиту). Структура екзаменаційного білету (для усної форми) включає два теоретичних питання з тематики курсу і задача; для письмової форми: тести і задача.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів здобувачами вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

Нормативно-правові акти

1. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>.
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
3. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
7. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.11.2017 р. № 2148-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 5.
10. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404.
11. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326.
12. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. № 1584-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182.
13. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. № 1533-III. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
15. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
16. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409.
17. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198.
18. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666.
19. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 33-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
20. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.

21. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
22. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
23. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011.
24. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
25. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
26. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
27. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543.
28. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
29. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 02.09.2008 р. № 345-УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 42-43. Ст.293.
30. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
31. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років: Закон України від 17.04.1991 р. № 962-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. №15. Ст.88.
32. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. № 2195-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94.
33. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. р. № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45 Ст. 298.
34. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. № 796-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200.
35. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
36. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 42. Ст. 551.
37. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>.
38. Щодо літніх працівників: Рекомендація Міжнародної організації праці від 23.06.1980 р. № 162. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089.
39. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 р. № 280. *Офіційний Вісник України*. 2014. № 60. Ст. 38.
40. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
41. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких

інших осіб» : постанова Кабінету Міністрів України від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.

42. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
43. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12.

Література

1. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
3. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Х. : ФІНН, 2009. 434 с.
4. Михайлова І. Ю. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. ; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
5. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
6. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
7. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
8. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
9. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
10. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Безугла В. О. Соціальне страхування. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 208 с.
2. Бурка А. В. Накопичувальна система як індикатор ефективності пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск 3. Том 1 2016. С. 108-112.
3. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
4. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
5. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. Право*. 2006. Вип. 7. С. 81–87.
6. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.
7. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
8. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2008. 20 с.

9. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління*. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.
10. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
11. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. С.109-114.
12. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
13. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України*. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
14. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
15. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 378-385.
16. Прилипко С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право* : Юридичні і політичні науки. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
17. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство: ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
18. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
19. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
20. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
21. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
22. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
23. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право.бу*. 2012. 3 С. 181–190.
24. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
25. Чугунов І. Я. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 4 (45). С. 3-9.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua — Верховна Рада України.
2. www.president.gov.ua — Президент України.
3. www.kmu.gov.ua — Кабінет Міністрів України.
4. www.minjust.gov.ua — Міністерство юстиції України.
5. www.mon.gov.ua/ua — Міністерство освіти і науки України.
6. www.nbu.gov.ua — Національна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського.